

It Gulden Halsbânrûntsje

Kleasterrûntsje op zaterdag 21 juli 2018 vanuit Pingjum

(wandelroute ongeveer 16 km.)

Pingjum ligt in het noordelijk deel van de voormalige gemeente Wonseradeel. In Fryslân zijn verschillende kleisoorten te vinden. Het noorden en westen van de provincie wordt de Bouwhoek genoemd. De klei is hierbijzonder geschikt voor akkerbouw. Het gebied bij Pingjum, Witmarsum, Arum en Kimsward wordt de ‘Lytse bouhoeke’ genoemd. In de zomer kun je hier genieten van een panorama met kleurige bloeiende aardappelvelden en door zon en wind rijpende graanvelden.

→ Start vanuit Theetuin 'De Nije Trije' LA en LA (= Taekelaan) EW RA(= Mulierlaan), RD (=Grote Buren) naar de Victoriuserk.

Victoriuserk

Doopsgezinde kerk

De Victoriuserk is sinds de 13e eeuw de dorpskerk. In het begin was de kerk een dochter van de Arumerkerk en behoorde daarom tot de Sint Paulusabdij te Utrecht. De kerk en haar bezittingen gingen met de protestanten mee in de Reformatie. Tot ver in de 20e eeuw vormde Pingjum met Zürich één kerkelijke gemeente en sinds de fusie met Witmarsum in 2017 wordt het gebouw als monument beheerd door de Stichting Victoriuserk Pingjum.

→ Vanuit kerk RA, naar het schuilkerkje.

De vanouds bekendste inwoner van Pingjum was hulppastoor **Menno Simons** (1496-1561). Vanaf 1533 was hij pastoor in zijn geboorteplaats Witmarsum.

Menno Simons werd de eerste Nederlandse kerkhervormer en sluit zich enige tijd aan bij de beweging van de wederdopers. Zij werden vervolgd vanwege het gebruik van geweld. Hier had Menno moeite mee. Hij vluchtte en kwam in Oost-Friesland terecht. Rond 1600 bouwden de mennonieten een eigen kerk. Tegenwoordig nog bekend als het schuilkerkje. De Doopsgezinden werden net als de Katholieken geduld. Zij mochten wel bijeenkomsten houden, maar dit mocht niet openlijk zichtbaar of hoorbaar zijn. Het kerkje is nauwelijks als zodanig te herkennen. Het lijkt een gewoon woonhuis aan de Grote Buren.

➔ Vanuit het schuilkerkje LA, bij kruispunt RA (= Burenlaan) weg blijven volgen, EW RA (= Waltingaleane) blijven volgen.

Waar Waltingaleane Buitendijk wordt steek je de Pingjumer gulden halsband over. Hier staan links info-borden.

➔ De Buitendijk blijven volgen. RA bij inrit naar boerderij met huisnummer 4, via het erf wordt de Stuitlaan bereikt. Dit pad blijven volgen, sluit aan op de Pingjumer gulden halsband. Einde pad LA (= Waltingaleane). Bij drieprong RA en direct LA (= Strandweg),

blijven volgen tot boerderij ‘Vineastate’.

13e eeuwse overstromingen

Vooraf in de 13e eeuw had Friesland veel te lijden van grote stormvloed. Het landschap werd opvallend gewijzigd. Grote delen land, van wat nu de Waddenzee en het IJsselmeer is, werden door het water weggeslagen. Bij een grote stormvloed, de Sint-Luciavloed, op 13 en 14 december 1287 verdween het klooster Vinea Domini, behorend tot de Premonstratenzer Orde of Norbertijnen in de zee. Vermoedelijk is toen de landengte, die West-Friesland verbond met Midden Fryslân, weggeslagen. De zee kreeg voortaan ruim baan in de eerdere binnenzee: de Zuiderzee. Friesland was geen aaneengesloten gebied meer. Dorpen verdwenen. De bewoners van Vinea Domini vluchtten naar Bolsward. Hier herinnert de Witherenstraat nog aan de vroegere bewoners.

De Premonstratenzer Orde of Norbertijnen

Deze kloosterorde werd in 1121 gesticht door Norbertus van Xanten in Prémontré. Dit ligt in Picardië in het noorden van Frankrijk.

De Norbertijnen werden ook wel witheren genoemd, omdat ze een wit habijt droegen. Zij richtten zich, naast contemplatie, vooral op het praktische leven en de zielzorg. De leden werken ook nu nog vaak in parochies en worden dan $\frac{1}{4}$ witte pastoors genoemd.

→ We vervolgen ons rûntsje langs de Zandweg en Riegeweg en RD naar de Nesserlaan, blijven volgen en EW LA (= Mulierlaan) naar Witmarsum. Bij de rotonde RD (= Pingjumerstraat). EW LA (= Arumerweg) Voor DG kerk (huisnummer 38) RA (= Menno Simonsstraat). EW RA (= Easthimmerweg). LA (= Pannekoeksterweg) RA (= It Fliet). Naar het Contourenkerkje, het Menno Simons monument (1879). En het Groen- en Tuincentrum.

Witmarsum is de geboorteplaats van Menno Simons. En het dorp waar dichter Gysbert Japiks van 1625 tot 1637 onderwijzer was. Hij schreef als eerste, na het verdwijnen van het oude Fries als rechts- en bestuurstaal, weer in het Fries. De taal en spelling in zijn werk vormen de basis van het 19e en 20e eeuwse Fries, zoals wij dit nu nog

kennen.

Op het Fliet bij Witmarsum staat bij het Menno-Simons monument (1879) een contourenkerkje. Het heeft de vorm van het *Minne Simens oud preeckhuis*, oftewel de Vermaning die hier tot 1876 stond. In de 16e eeuw stond er een eenvoudig huisje waar de dopersen samenkwamen en ook Menno Simons zijn geloofsgenoten zou hebben toege-sproken. In 1828 werd het huisje afgebroken en vervangen door een gebouw met een torentje op de nok van het dak. Dit kerkje heeft er bijna een halve eeuw gestaan en werd afgebroken nadat de doopsgezinde gemeente een nieuwe kerk in het dorp liet bouwen.

In het naastgelegen Groen- en tuincentrum is deze zomer een tenstoonselling overd everbouw van granen en andere gewassen doormennonieten. Ook is er soms gelegenheid producten te proeven.

➔ Terug naar Pannekoeksterweg en RA fietspad volgen tot Arumerweg. LA en voorbij Landb. Mech. Bedr. Kuipers (= Arumerweg 95) het pad inslaan (= Schuttedijk) Dit pad blijven volgen tot bietenopslagterrein. LA (= Haniaalaan) en bij kruising LA (= Nesserlaan) terug naar theetuin De Nije Trije.

Gebruikte afkortingen:

→ = routebeschrijving

EW = einde weg

LA = linksaf

RA = rechtsaf

RD = rechtdoor

De ware ontwikkelingsreis is geen
speurtocht naar nieuwe landschappen,
maar waarnemen met nieuwe ogen.

Marcel Proust.

De Pingjumer Gulden Halsband.

De Pingjumer Gulden Halsband is een bijzonder dijkensysteem. Deze meer dan 1000 jaar oude ringdijk om Pingjum is vermoedelijk één van de oudste dijken van Nederland en een icoon voor de gemeente Súdwest-Fryslân.

De eerste bewoning op de hogere kwelders en opgeslibde klei-

platen begon hier zo rond de 6e eeuw voor Christus. Door terpen of woonheuvels op te werpen hield men ook bij stormvloed droge voeten. De eerste dijken van enige omvang werden zo rond 1000 na Christus aangelegd. Dit omdat de invloed van de getijdengeul de Marneslenk toenam. En gevaarlijk werd voor de bewoners.

In eerste instantie werden toen rondom de hogere kwelder-gebieden, de zogenoemde ‘moederpolders’, ringdijken, aangelegd. De meest zuidelijke moederpolder lag ter hoogte van Hartwerd-Witmarsum. De meest noordwestelijke zeedijk van deze moederpolder is de Koudehuisterdijk en vormde de eerste fase van de Pingjumer Gulden Halsband. Vervolgens kon een groot gedeelte van de Marneslenk worden ingepolderd door dijken. Toen de westkust van Fryslân afgesloten werd door de zeedijk, verloren de dijken in het binneland hun functie. Ze dienden als binnendijk en hadden een slaperfunctie. Belangrijk daarbij was dat de binnendijken een gesloten circuit vormden om effectief bescherming te kunnen bieden aan het water. Ze werden in de twaalfde eeuw de voormalige zeedijken verbonden met binnen-dijken ten zuiden van Pingjum. En ontstond de Pingjumer Gulden Halsband, zoals die nu bekend is. De dijk bestaat uit 13,5 kilometer dijk en bood bescherming aan een aantal terpen, waaronder die van het dorp Pingjum.

In 1825 keerde dedijk het water voor de laatste keer, toen een groot deel van Fryslân overstroomde. Daarna werden de zeedijken verbeterd en verloor de dijk eind 19e eeuw definitief zijn functie.

Hij werd niet meer onderhouden en raakte in verval. Door de jaren heen zijn delen afgegraven en verlaagd. De dijk is gelukkig voor het grootste deel nog duidelijk aanwezig in het landschap of herkenbaar door de inrichting van het landschap. De Pingjumer Gulden Halsband is nu wettelijk beschermd door het bestemmingsplan.

(tekst ontleent aan de brochure ‘De Pingjumer Halsband Wandelroute’ van de Provincie Fryslân en de gemeente Súdwest-Fryslân. Deze brochure is helaas niet meer verkrijgbaar.)